

קול צופיין

קול צופיין נשאו קול יחדו ירגינו

744

וירא תשע"ה השיעור השבועי מיסודו של מרן הראשון לציון הרה"ג המקובל האל-קי הרב **מרדכי אליהו** זצוק"ל

השיעור נמסר ע"י הרה"ג שמואל אליהו הרב הראשי של צפת ושבו בנים לגבולם מהלכות שמיטה – המשך

ורחל עקרה – עקרה רחל

אם הבנים שמחה

ליל י"א בחשוון הוא ליל פטירתה של רחל אמנו. על המילים "ורחל עקרה" אמר רבי יצחק במדרש (רבה בראשית ע"א ב): "רחל היתה עקרו של בית. שנאמר ורחל עקרה - עקרה רחל". וצריך להבין איך מוציאים את המשפט הזה מידי פשוטו. איך הופכים "עקרה" שהוא דבר שלילי, ל"עיקרו של בית" שהוא בוודאי דבר חיובי.

גם בברכות החתונה אנו קוראים לשכינה, היא ציון, "עקרה". גם שם מותהפך הצער לשמחה והעקרה שמחה בבניה. "שזש תשיש ותגל עקרה בקבוץ בניה לתוכה במהרה בשמחה. ברוך אתה ה', משמח ציון בבניה".

גם בנבואת הגאולה קורא הנביא ישעיה (נד) לעם ישראל עקרה שצערה הופך לשמחה בריבוי הבנים. "רני עקרה לא ילדה פצחי רנה וצחלי לא חלה פי רבים בני שוממה מבני בעולה אמר ה': הרחיבי מקום אהלך ויריעות משכנתך וטו אל תחשכי הארכי מיתרוך ויתדתוך חוקי: כי ימין ושמאל תפריצי וזרעך גוים יירש וערים נשמות יושיבו". איך עקרת הבית הופכת להיות אם הבנים שמחה (תהלים יג ט)?

לא נשתעבד יעקב אלא בשביל רחל

ומהו עקרו של בית? עיקר בבית יעקב אבינו. "שלא נשתעבד יעקב בבית לבן אלא בשביל רחל" (ילקוט שמעוני רות ד תרו). בשבילה הוא עבד את שבע השנים הראשונות, ובשבילה הוא גם עבד את שבע השנים הבאות.

בעקבות המקום המכובד שנתן יעקב לרחל אמנו, מקדימים כל העם את רחל ללאה בברכתם לבעו. הברכה שבסופו של דבר מקימה את בית מלכות דוד: "ויאמרו כל העם אשר בשער והזקנים עדים: יתן ה' את האשה הבאה אל ביתך ורחל וכלאה אשר בנו שתיהם את בית ישראל ונעשה חיל באפדתה וקרא שם בבית לחם". בכל העם הזה היו רבים מבני בניה של לאה, "אף על פי שיצא בועז וכל סנהדרין שלו מלאה, היו מוודים שעקרו הבית היא רחל".

רחל מבכה על בניה

גם עיקר בנינו של בית ישראל בתהליך שיבת ציון נעשה על-ידי רחל אמנו. כך מתאר ירמיהו הנביא את התהליך: "כה אמר ה' קול בקרמה נשמע

נהי כפי תמורדים רחל מבכה על בניה מאנה להנחם על בניה פי איננו: פה אמר ה' מנעי קולך מפכי ועיניך מדמעה כי יש שקר לפעלתך נאם ה' ושובו מארץ אויב: ויש תקוה לאחרייתך נאם ה' ושובו בנים לגבולם". מרן הרב אליהו זצוק"ל היה מדייק ואומר כי בפעם הראשונה הקב"ה מבטיח לרחל שישבו מארץ אויב, ארצות שבהן רדפו אותנו וצררו אותנו כאויבים, לארץ-ישראל. ובפעם השנייה מבטיח ה' לרחל: באחרייתך תהיה תקווה שישבו בנים לגבולם. משמע שבפעם הראשונה הם לא ישובו לכל גבולות ארצם. ואכן בהקמת המדינה הגבולות היו חצויים. רק במלחמת ששת הימים שבנו יותר לגבולנו, ובע"ה נשוב לגבול שהבטיח ה' לאברהם בברית בין הבתרים.

בשבילך רחל אני מחזיר את ישראל למקומן

במדרש רבה (איכה הקדמה פסקה כד) מתוארת תפילת האבות על הגאולה וכל הקטרוגים שכנגדם. המדרש מתאר שם את אכזריות אויבי ישראל, ובוודאי הכוונה לאכזריות הלא נתפסת שהייתה בשואה. המדרש מתאר את התפילה של רחל במלוא העוצמה.

"באותה שעה קפצה רחל אמנו לפני הקב"ה ואמרה: רבש"ע גלוי לפניך שיעקב עבדך אהבני אהבה יתירה ועבד בשבילי לאבא שבע שנים. וכשהשלימו אותן שבע שנים והגיע זמן נשואי לבעלי יעץ אבי להחליפני לבעלי בשביל אחותי. והוקשה עלי הדבר עד מאד כי נודעה לי העצה, והודעתי לבעלי, ומסרתי לו סימן שיכיר ביני ובין אחותי כדי שלא יוכל אבי להחליפני. ולאחר כן נחמתי בעצמי וסבלתי את תאוותי וריחמתי על אחותי שלא תצא לחרפה. ולערב חלפו אחותי לבעלי בשבילי ומסרתי לאחותי כל הסימנים שמסרתי לבעלי כדי שיהא סבור שהיא רחל. ולא עוד אלא שנכנסתי תחת המטה שהיה שוכב עם אחותי והיה מדבר עמה והיא שותקת ואני משיבתו על כל דבר ודבר כדי שלא יכיר לקול אחותי. וגמלתי חסד עמה ולא קנאתי בה ולא הוצאתיה לחרפה.

ומה אני שאני בשר ודם עפר ואפר לא קנאתי לצרה שלי ולא הוצאתיה לבושה ולחרפה, ואתה מלך חי וקיים רחמן. מפני מה קנאת לעבודת כוכבים שאין בה ממש, והגלית בני ונהרגו בחרב ועשו אויבים במ כרצונם? מיד נתגלגלו רחמיו של הקדוש ברוך הוא ואמר: בשבילך רחל אני מחזיר את ישראל למקומן".

הדא הוא דכתיב (ירמיה ל"א) "כֹּה אָמַר ה' קוֹל בְּרָמָה נִשְׁמָע נְהִי בְּכִי תַמְרוּרִים רָחַל מְבַכָּה עַל בְּנֵיהָ מֵאַנְהָ לְהַנָּחֵם עַל בְּנֵיהָ כִּי אֵינֶנּוּ". וכתבי: "כֹּה אָמַר ה' מִנְעֵי קוֹלְךָ מִבְּכִי וְעֵינַיִךָ מִדְמָעָה כִּי יֵשׁ שֶׁכֶר לִפְעֻלָּתְךָ נֶאֱמַר ה' וְשָׁבוּ מֵאֶרֶץ אוֹיְבֵי". וכתבי: "וַיֵּשׁ תַּקְוָה לְאַחֲרֵיֶיךָ נֶאֱמַר ה' וְשָׁבוּ בָנִים לְגְבוּלָם".

עיקרו של בית המקדש

ואולם לא רק עיקרו של בית המקדש הוא רחל. הגמרא אומרת כי עיקרו של בית המקדש היה בנחלת בני רחל. "דתניא. מזה היה בחלקו של יהודה? הר הבית, הלשכות והעזרות. ומה היה בחלקו של בנימין? אולם, היכל ובית קדשי הקדשים" (וימא יב ע"א). מסתבר שעיקר מקום השראת השכינה היה בנחלת בניה של רחל. ההיכל, הכרובים, הלוחות, המנורה, מזבח הקטורת והשולחן. כל השאר היה בנחלת יהודה.

האר"י ז"ל כותב ב"שער הכוונות" (דרושי תיקון חצות דרוש א) כי כשאנו אומרים בתפילה "ציון" אנו מכוונים למדרגתה של רחל, וכשמתפללים על החזרת השכינה ל"ירושלים" מכוונים למדרגתה של לאה. רמז לדבר הוא ש"ציון" בגימטרייה הוא "יוסף".

בתפילת י"ח ניכר הבדל המדרגות בין החזרת השכינה לירושלים להחזרת השכינה לציון. כל אחת זוכה לברכה בפני עצמה. על ירושלים מבקשים ב"תְּשׁוּבוּ בְּתוֹךְ יְרוּשָׁלַיִם", ועל החזרת השכינה לציון מבקשים ב"הַמְחִיזוּ שְׁכִינְתוֹ לְצִיּוֹן".

כך אנו מבקשים בברכת המזון ובברכת "מעין שלוש" גם על ציון וגם על ירושלים. "רַחֵם ה' אֱלֹהֵינוּ עָלֵינוּ וְעַל יִשְׂרָאֵל עַמּוֹךָ. וְעַל יְרוּשָׁלַיִם עִירְךָ. וְעַל הַר צִיּוֹן מִשְׁכַּן כְּבוֹדְךָ". כל שם עוסק במדרגה אחרת של השראת השכינה בישראל. מדרגה אחת היא על בניין ירושלים, ומדרגה אחרת על נוכחותה בתוכנו, שרוצה בנו ומקבל התפילות, כמדידתה של רחל שתפילתה נשמעת באהבה. "רַצָּה ה' אֱלֹהֵינוּ בְּעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל וּלְתַפְלֵתְךָ שְׁעָה. וְהָשִׁב אֶת הָעֶבֶדְךָ לְדָבִיר בֵּיתְךָ. וְאֲשִׁי יִשְׂרָאֵל וְתַפְלֵתְךָ. מְהֵרָה בְּאַהֲבָה תִקְבַּל בְּרַצוֹן".

נזיו של עולם בנחלת יפה תאר ויפה מראה

אין זה מקרה שעיקרו של בית המקדש הוא בנחלת בניה של רחל. במשך מאות שנים לא ידעו ישראל מהו מקום המקדש. מהו המקום שבו הייתה עקידה. מהו המקום שעליו נאמר: "כי אם במקום אשר יבחר ה' לשכן שמו שם". מהו המקום שבו בחר ה' להשרות את שכינתו.

הגמרא מספרת שדוד המלך מצא את המקום של בית המקדש בנחלת בנימין, בנחלת בניה של רחל. באותה שעה קרא דוד לבית המקדש "נזיו של עולם" (ובחים נד ע"ב). שם הולם לרחל אמנו ולבניה, שהיו בעלי יופי נדיר ומיוחד. היחידים שעליהם נאמר בתורה, נבניאים ובכתובים "יפה תאר ויפה מראה".

הסביר רש"י על רחל אמנו כי "יפת תאר" זו צורת פנים נאה, ו"יפת מראה" זה הזיו. העיניים המאירות והפנים הקורנות. על זה נאמר: "עֲשֵׂרָה קַבִּין יָפִי יָרְדוּ לְעוֹלָם, תִּשְׁעָה נִטְלָה יְרוּשָׁלַיִם וְאַחַד כָּל הָעוֹלָם כְּלוֹ" (קידושין מט ע"ב).

מנעי קולך מבכי

היותה של רחל "עקרו של בית" לא בא לה בקלות. המעמד המיוחד הזה צמח מתוך המשברים שרחל העקרה עוברת. חיים מלאי כאב ובכי. יעקב רואה ברוח קודשו את חייה הקשים של רחל, וכשהוא פוגש אותה לראשונה הוא בוכה. רש"י מסביר כי באותה שעה רואה יעקב ברוח הקודש שרחל תמות מתוך צער בדרך, ולא תזכה להיקבר אתו במערת המכפלה. האמת היא שלמרות היופי המיוחד שלה, למרות האהבה הגדולה של יעקב אליה, לא היה לה כמעט יום אחד של שמחה בחייה. בנערותה היא רועת צאן. כשמגיע החתן המיועד שלה היא צריכה לחכות לו שבע שנים.

וכשמגיע סוף-סוף יום חתונתה, יום שמחת לבה, אביה מרמה אותה ומחתן את אחותה במקומה. האיש שהיא אמורה לסמוך עליו יותר מכל אדם אחר מפר את אמונה.

גם ביום חתונתה היא לא מגיעה אל המנוחה ואל הנחלה. היא לא לבד בבית. אחותה הגדולה הופכת לצרתה, "וַתִּקְנָא רָחַל בְּאַחֲתֶיהָ". אחותה יולדת, השפחות יולדות, ועד שנולד יוסף היא מרגישה חרפה. "וַתִּלְדַּךְ בֶּן וַתֹּאמֶר אֶסְף אֶלְקִים אֶת חַרְפְּתִי".

בכל התקופה הזאת לא הייתה לה כתף תומכת. הכאב שלה גדול, והיא מנסה לבטא את כאבה: "וַתֹּאמֶר אֶל יַעֲקֹב הִבֵּה לִי בָנִים וְאִם אֵין מִתָּה אָנֹכִי". ואולם בעלה לא מביין את כאבה וכוועס עליה. "וַיַּחַר אֵף יַעֲקֹב בְּרָחַל וַיֹּאמֶר הַתַּחַת אֶלְקִים אָנֹכִי אֲשֶׁר קָנַע מִפְּנֵי פְרִי בֶטֶן". חכמינו במדרש (ובה בראשית ע"א ז) הביאו את תשובת ה' ליעקב: "אמר לו הקב"ה: כך עונים את המעיקות? חייך שבניך עתידים לעמוד לפני בנה".

אחר כך נולד לה בן נדיר ביופיו, ומתוך יופיו המיוחד הוא מושך קנאה (יוסף בגימטרייה קנאה). אחיו לא יכולים לדבר אתו לשלום. רחל מצפה לבן אחר שיחיה ברוגע עם אחיו. "יוסף ה' לי בן אחר". אבל כשהוא נולד היא לא זוכה לראות בשמחתו. היא מתה בלדתה וקוראת לו "בן אוני", ומסביר רש"י: "בן צעיר".

לא רק רחל בוכה. גם בניה בוכים. יוסף עובר חיים לא פשוטים עד שהוא זוכה למלכות. גם כשהוא מלך הוא בוכה כמה וכמה פעמים. בוכה על הקשר הנורא בינו לבין אביו ובני משפחתו. "וְלֹא יָכַל יוֹסֵף לְהִתְאַפֵּק לְכָל הַנְּצָבִים עָלָיו וַיִּקְרָא הוֹצִיאֵנוּ כָּל אִישׁ מֵעַלְיָ וְלֹא עָמַד אִישׁ אִתּוֹ בְּהַתְּנוּעַ וַיֹּסֵף אֶל אַחֲיוֹ: וַיִּתֵּן אֶת קְלוֹ בְּכַיִי וַיִּשְׁמְעוּ מִצְרַיִם וַיִּשְׁמְעוּ בֵּית פְּרָעֹה" (בראשית מה א).

גם אנחנו בוכים כשאנחנו זוכרים את ציון (ציון בגימטרייה יוסף). "על נהרות בבל שם ישבנו גם בכינו בזכרנו את ציון". הבכי של רחל הוא לא בכי של רחמים עצמיים, אלא בכי בונה. מתוך כאב היא מוסרת את הסימנים לאחותה. זה בכי של אשה עקרה שהופכת להיות עיקרו של בית. ממש כמו הצער של יעקב, שהופך את הכאב למנוף של הצלחה. כמו יוסף שלא נוטר לאחיו על מכירתו, אלא רואה בה את עצת ה' שחשבה לטובה. "וַאֲתָם תִּשְׁבְּתֶם עָלַי רָעָה אֶלְקִים תִּשְׁבְּהָ לְטָבָה לְמַעַן עֲשֶׂה כַּיּוֹם הַזֶּה לְהַחֲיִיתָ עִם רַב" (בראשית נ כ).

בשבת האדם צריך לשבות, הוא ושורו וחמורו. אבל הדומם שלו לא חייב לשבות. לעומת זאת בשמיטה יש חובה על האדם שאדמתו תשבות

שִׁדְךָ לֹא תִזְרַע וְכַרְמְךָ לֹא תִזְמַר

אבות מלאכה אסורים מן התורה

תפילתה של רחל הייתה לשיבת הבנים לגבולם. שיבה זאת מחזירה אותנו למצוות התלויות בקדושת ארץ-ישראל. היום אנו לומדים אותן ומקיימים אותן מדרבנן, ובע"ה בקרוב נזכה לקיימן מדאורייתא. על מלאכות שביעית אמרה הגמרא (מועד קטן ב ע"ב) "משקין בית השלחין במועד ובשביעית". בחול המועד ובשנת שמיטה מותר להשקות את "בית השלחין". שבדרך כלל השדה הזאת מושקית בידי אדם ולא סמוכה על מי גשמים בלבד. אבל אסור להשקות שדה שמושקית בדרך כלל במי גשמים. מקשה הגמרא, והלוא השקיה בשביעית היא אסורה או משום תולדת "זורע" או משום תולדת "חורש". איך התירו אפוא מלאכות אלו, שהן תולדות למלאכות האסורות מן התורה? רבא אומר "אבות" – אסור רחמנא. תולדות – לא אסור רחמנא". התורה אסרה רק את אבות המלאכה בשביעית שהם זריעה, זמירה, קצירה ובצירה (ויש אומרים גם חרישה ונטיעה). אבל לא אסרה לעשות בשביעית מלאכות שהן תולדות. השקיה היא תולדה, ולכן היא מותרת במקום הכרחי.

תולדות מלאכה אסורות מדרבנן

מקשה הגמרא: וכי תולדות מלאכה לא נאסרו בשביעית? והרי למדנו שתולדות אסורות: "והתניא. 'שָׁדֶךְ לֹא תִזְרַע וְכַרְמֶךָ לֹא תִזְמַר'. אין לי אלא זירוע וזימור. מנין לניכוש (לא מנכשים עשבים רעים מהשורש) ולעידור (תחת העץ) ולכיסוח (לא מכסחים עשבים רעים מלמעלה)? תלמוד לומר: 'שָׁדֶךְ - לֹא' וְכַרְמֶךָ - לֹא'. לֹא' - כל מלאכה שבשדך. וְלֹא' - כל מלאכה שבכרמך. מנין שאין מקרסמין (לא זומרים ענפים יבשים) ואין מזרדין (לא זומרים ענפים לחים להקל מעל האילן) ואין מפסגין באילן (אין מושיבים תמיכות לאילן צעיר)? תלמוד לומר: 'שָׁדֶךְ - לֹא' וְכַרְמֶךָ - לֹא'. לֹא' - כל מלאכה שבשדך. וְלֹא' - כל מלאכה שבכרמך.

מנין שאין מזבלין (לא שמים זיבול ודישון) ואין מפרקין (לא מסירים אבנים מסביבות האילן) ואין מאבקין (לא מכסים שורשים בעפר) ואין מעשניו באילו (לא מעשנים בעשן תחת האילן, כדי שיגשרו התולעים שעליו)? תלמוד לומר: 'שָׁדֶךְ - לֹא' וְכַרְמֶךָ - לֹא'. לֹא' - כל מלאכה שבשדך. וְלֹא' - כל מלאכה שבכרמך."

תולדות מלאכה מותרות במקום הפסד

ואע"פ שנאסרו כל המלאכות שהזכירו לעיל, התירו חכמים בשביעית כמה מלאכות: "יכול לא יקשקש תחת הזיתים (לא יעדר תחת עצי זית), ולא יעדר תחת הגפנים, ולא ימלא נקעים (עוגות שתחת העצים) מים, ולא יעשה עוגיות לגפנים (גומות תחת הגפנים שיתאספו שם מי ההשקיה)? תלמוד לומר 'שָׁדֶךְ לֹא תִזְרַע'. 'זריעה' בכלל היתה, ולמה יצתה?"

אם כל מלאכות הכרם והשדה אסורות, למה התורה פירטה איסור מפורש על זְרִיעָה, זְמִינָה, קְצִינָה וְכַצִּינָה? לומר לך שרק אלו אסורות מהתורה. כל שאר המלאכות אסורות מדרבנן אם מטרותן "לאברוי אילנא" - לשפר את האילן. אבל "לסתומי פילי", לסתום חורים שנפערים באדמה אחרי שיטפון וחושפים את השורשים, מותר. וכן מותרת כל מלאכה שנועדה למנוע נזק.

מלאכות דאורייתא לאוקמי אילנא

הסביר הרמב"ם (הלכות שמיטה ויובל פרק א י'): "ומפני מה התירו כל אלה? שאם לא ישקה - תעשה הארץ מלחה וימות כל עץ שבה. והואיל ואיסור הדברים האלו וכיוצא בהם מדבריהם, לא גזרו על אלו. שאין אסור מן התורה אלא אותן שני אבות ושתי תולדות שלהם."

מלשון הרמב"ם משמע שמלאכות שאסורות מהתורה, אסורות בשביעית אפילו אם הן נועדו לאוקמי - לשמר את המצב הקיים (פאת השלחן כ' י'. ההווא"א שם ס"י כ"א אות י"ז. שבת הארץ קונטרס אחרון ס"י ב' ב'. תורת שביעית הלכה י"א. שו"ת בית הלוי ח"ג ס' א' אות ח'). לדעת רבנו חננאל (ע"ז נ ע"ב) מותר לעשות מלאכות מדאורייתא לאוקמי, כלומר לשמר את המצב הקיים. לדעתו מותר לזמור לאוקמי, למרות שהוא אב מלאכה דאורייתא (כן משמע גם בשו"ת מהר"ט ח"ב ס' נ"ב).

כיוון שבכל ענייני שמיטה או פוסקים כדעת הרמב"ם, אנו מקבלים את הפסק של רבנו חננאל רק במקרה של הפסד מרובה. גם במקום שיש ספק אם המלאכה היא לקיים או להשבחה, אנו פוסקים להקל כדעת רבנו חננאל (הווא"א שם ס"י ט"ז אות י"ג).

מלאכות לאוקמי פירא

האם ההיתר של "אוקמי" הוא רק לקיים את העצים, או אפילו לקיים את הפירות? האם מותר לרסס מפני חרקים שפוגעים רק בפירות? לדעת הרב קוק זצ"ל (שבת הארץ פ"א ה"ה אות ט"ז, כ"א/1. ה"י אות ב/4. ה"ט"ז אות ד'), מותר

לעשות רק פעולות הדרושות לשמירת העץ, לשמירת פירות השנה השישית או השנה השמינית, אבל אסור לעשות פעולות לשמירה על פירות השנה שביעית שהם הפקר. ומשמע מדרביו שמוותר לעשות מלאכות לאוקמי של העץ, אף אם כתוצאה מכך האילן ממשיך לצמוח (ועי' שבת הארץ פ"א ה"ה אות כ"א/2, קו"א ס"י י"א ד"ה "ובזמירה").

לדעת החזון אי"ש, מותר לעשות פעולות על מנת לשמור על פירות העץ. ואומרים בשמו שמוותר בשעת הדחק לעשות כל פעולה הנדרשת למנוע הפחתה גדולה בכמות היבול ובאיכותו ביחס למה שמקובל בשנה רגילה (עיין הווא"א ס"י כ"א ס"ק י"ד). יש אומרים שאין לעשות מלאכות למנוע הפחתת היבול, ומותר לעשותן כשיש חשש להפסד של רוב הפירות.

דעת מרן הרב אליהו זצוק"ל הייתה כי מותר לעשות פעולות לשמירת הפירות הקיימים, אולם אין לעשות את הפעולות הנדרשות להגדלת כמות היבול ואיכותו מעבר למה שקיים. ומסתבר שפעולות הנעשות לשמירת הקיים מותרות גם אם משום כך ממשיכים הפירות לגדול ולצמוח. אבל אין לעשות פעולות להגדלת היבול כדי שיהיה בכמות ובאיכות כמו בכל שנה, אלא בשעת הדחק כשעושים היתר מכירה.

מלאכות לאוקמי ארעא

האם מותר לעשות מלאכות על מנת לשמור על הקרקע שלא תיסחף וכדומה? מלשון הרמב"ם (הלכות שמיטה ויובל פרק א י') שהבאנו לעיל שכתב: "ומפני מה התירו כל אלה? שאם לא ישקה - תעשה הארץ מלחה וימות כל עץ שבה", משמע שכשם שמותר לבצע מלאכות במטרה להגן על הצמחים מנזק, כך מותר לבצע פעולות למניעת נזק מן הקרקע. אומנם אין לעשות כל פעולה או מלאכה למנוע נזק אם ידוע שניתן יהיה לתקנו לאחר השמיטה מבלי שייגרם נזק מתמשך (הווא"א ס"י כ"א אות י"ז). ובספק - אפשר להקל (הווא"א ס"י ט"ז אות י"ג).

שעון שבת הארץ

שביעית נקראת "שבת הארץ". האם מותר לכוון בסוף השנה השישית טפספות ודישון שמופעלות על-ידי מחשב כדי שישקו כל השנה השביעית בשביל להרבות ולהגדיל את העץ או את הפירות? לדעת מרן הרב אליהו זצוק"ל, מצוות שמיטה שונה ממצוות השבת. שבשבת האדם צריך לשובת, הוא ושורו וחמורו. אבל הדומם שלו לא חייב לשובת. לכן מותר לכוון שעות שבת שידליק ויכבה בשבת.

לעומת זאת בשמיטה יש חובה על האדם שהאדמה שלו תשובת, שנאמר "ושבתה הארץ שבת לה". מהסיבה הזאת, אין לבצע את המלאכות האסורות אף על-ידי גְרָמָא (עיין תוס' ר"ה ט: ומנחת חינוך קיב. ועי' שבת הארץ פ"א אות ב' הערה 6, ובקונטרס אחרון שם ס"י א' סעי' 1).

בשעת הדחק, עדיף לעשות את המלאכות בדרך גרמא כזאת מאשר ב"דיים (עי' הווא"א, תשובות וכתבים ס"י ל"ג; הר צבי ס"י ל"ב-ל"ג), ומלאכה הנעשית באמצעות טרקטור או מכונה אחרת נחשבת למעשה ב"דיים (הגר"צ עוזיאל התוה"מ ד' עמ' קמ"א ההווא"א ס"י כ"ה ס"ק ל"ח, ס"י כ"ז ס"ק א').

הבני של
רחל הוא
לא בני של
רחמים
עצמיים,
אלא בני
בונה. בני
של אשה
עקרה
שהופכת
להיות עיקרו
של בית.
אם הבנים
שמחה

ירקות מוגינה פרטית

קטיף בשמיטה

למרות שהתורה אמרה: "את סְפִיחַ קְצִינָה לֹא תִקְצֹר וְאֶת עֲנְבֵי נִזְרֶךָ לֹא תִבְצֹר", כתבה תורה: "וְהִיָּתָה שִׁבְתָּ הָאָרֶץ לְכֶם לְאֶכְלָה". מכאן למדו חכמים "שלא יקצור כדרך שקוצר בכל שנה. ואם קצר כדרך הקוצרין -

לוקה. כגון שקצר כל השדה והעמיד כרי ודש בבקר, או שקצר לעבודת הארץ כמו שבארנו. אלא קוצר מעט מעט וחובט ואוכל" (רמב"ם הלכות שמיטה ויובל פרק ד א).

ירקות שמותר לקטוף בשמיטה

בפירות עץ חובת השמיטה קיימת רק בפירות שחנטו בשנת השמיטה (מלבד פירות הדר שיש מהדרים לנהוג בפירותיהם קדושת שביעית אם נקטפו בשמיטה). בירקות שנקטפו בשמיטה יש קדושת פירות שביעית. בירקות רב-שנתיים אין איסור ספחים ומותר ללקטם בשמיטה מעט מעט לפי צורך הבית. מדובר בירקות שיש להם פקעת באדמה, בדומה לבצל. או ירקות כמו נענע או בננה וכן שאר צמחי תבלין שנשארים באדמה משנה לשנה. בירקות אלו יש קדושת שביעית ולכן לא יסחר בהם וישמור על קדושת הפירות שלא להפסידם בידיים. לעומת זאת אסור לאדם ללקוט מגינתו ירקות חד-שנתיים כמלפפונים או עגבניות שיש בהם איסור ספחים, אפילו אם נשתלו לפני שנת השמיטה (ומי שגר בדרום הארץ בגבולות עולי מצרים, יכול לקטוף גם עגבניות ומלפפונים אם נזרעו בשישית).

ירקות הצומחים בתוך הבית

יש מחלוקת אם ירקות הצומחים בעציצים בתוך הבית מותרים בשמיטה. לחקלאים מקלים לנהוג ע"פ דעת "פאת השולחן" (הלכות שביעית סי' א' אות נ"ב ובס"ו כ). אבל אדם פרטי בביתו לא ישתול בעציץ בתוך הבית. אומנם אם גדלו ירקות בעציצים בתוך הבית או במרפסת - אפשר להתיר קטוף של כל סוגי הירקות. אפילו מלפפונים ועגבניות (ע"ע ב"ספר השמיטה" לר"מ טוקצניסקי עמ' טז' ס' ה' ובחז"א ס' כו' סק"ד).

עציצים בשמיטה

כיוון שעציץ בתוך הבית נחשב תלוש ועציץ נקוב בחוץ נחשב מחובר, הרי שכל הוצאה של העציץ מהחממה, מהחנות או מהבית היא כמו שתילה מחדש. וכל הכנסה של עציץ לבית, הרי היא כמו עקירתו. על כן אם נוצר הכרח לקנות עציץ מחנות או ממשתלה ולהעבירו לביתו, או שיש צורך להעביר את העציץ מבית לבית בהעברת דירה, יש לעטוף את העציץ כשהוא עדיין בחנות או בבית בניילון או בנייר אלומיניום ולטלטלו כשהוא עטוף.

אין טעם לקדושת שביעית

כתב הרמב"ם (הל' שמיטה ויובל פ"ה הכ"ב): "הצורך תבלין של שביעית ונותן לתוך התבשיל, אם בטל טעמן - הרי אלו מותרים לכל דבר, ואם נשאר בהם טעם - עדיין הם בקדושת שביעית". ואין צריך לדקדק בדבר, כיוון שהשימוש בירקות שביעית הוא כמו בכל שנה אחרת. והרי זה דומה לתבשיל שנתקלקל קצת, או פת שהתחילה להתעפש ולהתייבש, שיכול לוורקם בתוך שקית שנזרקה לתוך שקית האשפה האטומה הרגילה (כן הדין גם בפלח לימון ששמים בתוך כוס תה, שזורקים אותו אחרי השימוש באותו אופן). והיי דרון שזנכה לתקן את עניין שמירת השמיטה. שבגלל ביטולה גלו ישראל מעל אדמתם, ובזכות שמירתה ההולכת וגוברת, נזכה לקיים ממצוות שמיטה מהתורה כשעם ישראל כולו יושב על אדמתו. בביאת משיח צדקנו במהרה בימינו. אמן.

סיפורים על הרב זצ"ל

חוננו בזכות רחל אמנו

רבי שמעון שיחיה, אחיו של הרב, מספר שיום אחד חלה מישוה במשפחתו של חכם "שמאע", השמש של ישיבת "פורת יוסף", ואמרו שמי שילך להתפלל על החולה בקבר רחל יקבל שני גרושים. הלך שמעון עם עוד קבוצת תלמידים והתפללו שם. בחזרתו לא רצה לנסוע באוטובוס הביתה לכיוון שכונת שמואל-הנביא, שכן העדיף לחסוך את הכסף. כשחצה את אחד הכבישים התנגש בו רכב ערבי. ראשו של שמעון נחבט על הכביש והתנפח לבלי הכר. סיפרו מי שראוהו באותה שעה, שעל כל השאלות ששאלוהו "מי אתה?", "שו אסמק", לא הגיב ולא ענה, ורק שפתותיו היו לוחשות ואומרות מזמורי תהילים, מתוך ערפול הכרה. לקחוהו לבית החולים, והרופאים אמרו שנותרו לו כמה שעות או ימים עד שישבוך חיים. הרבנית מזל ע"ה לקחה את הרב, שהיה אז כבן בר-מצווה, והלכו יחדיו לקבר רחל אמנו ע"ה. הרבנית מזל בכתה שם והתפללה עם הרב מקירות לב: "רחל אמנו, הבן שלי בא לכאן לקברך להתפלל על החולה, ואיך יקרה לו כזה דבר שבחזרתו מוכך ילך ח"ו בתאונה?". משם הלכו שניהם לכותל המערבי והעתירו בתפילה עבור האח שמעון. כשחזרו משם לבית החולים פתח שמעון את עיניו והחל לדבר, ובתוך כמה ימים שוחרר לביתו, אומנם חבוש ופצוע, אך חי וקיים.

פוסקין על הזבל

סיפר הרב, שפעם ביקש מאחראי פינוי האשפה בירושלים, ידיו הוותיק משחר נעוריו מ"ברית הקנאים", ר' יהודה רידר שיחיה מעיריית ירושלים, שייקחנו ויראהו מה עושים עם תכולת פחי האשפה. נסע עם הרב לכפר עזרייה וראה הרב שמגיעה משאית זבל, ומיד לאחריה בא טרקטור ושופך אדמה על הזבל שרוקנה המשאית. ראה זאת הרב ושמה, אמר: אם כן, קוברים את האשפה! אז זו תקנה טובה לעניין שאריות שמיטה שמשליכים לאשפה. ואחר כך סיפר הרב, שראה שמגיעה משאית אשפה, ומיד באים רוצים אליה הערבים ומחפשים באשפה, ושאל: מה זה? אמרו לו: המשאית הקודמת הייתה משכונת ה"בוכרים", ומה יש בה? כלום! אבל זאת משאית משכונת "רחביה", שם יש הרבה מציאות, קופסאות אוכל וכדומה, ולכן הערבים מחכים לה ומתנפלים על התכולה שלה. אם כך, אמר הרב, להם זו בעיה לעניין שביעית.

(מתוך "באור פניך", הרב חיים בן שושן)

תשובה כהלכה

ריצה לתפילה. האם מותר לחץ לצורך בריאות לפני התפילה? כן.
הילוכך תהא צנחתי. האם מותר לחץ בשבת אם זה גורם לי עונג רב? מותר עם בגדי שבת.
אינה מתוקה. מה דין סוכריות באריזה סגורה, בתא סגור בתיק, מתחת למיטת התינוק? מותרות באכילה.
תאונות Le עקרת. האם בשבת מותר להסתכל בתמונות באלבום? נהוג להתיר.

לסיים את כל התנ"ך כל שנה!
ספר המשמרה - חוק ליעקב
חלוקת התנ"ך לקריאה בכל שבת
להשיג 052-5451114

לימוד משנה

לעילוי נשמת הנפטרים ולהבדיל להצלחת החיים
לברכה פרנסה רפואה וזיווג הגון - רבים נושעו
המשניות ילמדו ע"י אברך ישיבת אורות האר"י
בהמלצת הרב עזרא שיינברג
054-6368848

האחים דויטש
תעשיות טקסטיל
איזור התעשייה קרית מלאכי

קונדיטוריה
האחים עיני
בני ברק. כשרות למהדרין
איכות ועבודה עברית

בית הדין לדיני ממונות
"דרכי הוראה"
בבית המדרש של מרן הראשון לצ"צ זצוק"ל
טל. 02-6514399 פקס. 02-6536842

הפצת "קול צופיר"
הפצה שבועית של
עלוני פרשת שבוע
לבתי כנסת
בכל רחבי הארץ
יוסי בן-הדור 03-6106329
B0528908518@gmail.com

שייח עופות בכשרות מהודרת
עם כל החומרות וההידורים של
בד"ץ "דרכי הוראה"
מיסודו של מן הרב **מרדכי אליהו** זצוק"ל
באשפת בני הרב **יוסף אליהו** שליט"א
ובפיקוח בית הדין שלי **"דרכי הוראה לרבעים"**
15-995-995-79 058-6316969